FRANSUZ TILIDA FE'L ZAMONLARINING MATN MAZMUNINI SHAKLLANTIRISHDAGI FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI

O'roqova Nargiza Alisher qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. O'qituvchi
Nargiza.urokova@outlook.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada fransuz tilidagi fe'l zamonlarining matn mazmunini shakllantirishdagi funksional xususiyatlari tahlil qilinadi. Fe'l zamonlari nafaqat harakatning sodir bo'lish vaqtini, balki uning davomiyligi, tugallanganligi, takroriyligi, ketma-ketligi va nutqdagi munosabatini ham ifodalovchi muhim grammatik vosita hisoblanadi. Tadqiqotda présent, passé composé, imparfait, plus-que-parfait va futur simple kabi asosiy fe'l zamonlarining matn tarkibidagi vazifalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bir xil fe'l shaklining turli kontekstlarda turlicha semantik va funksional ma'no hosil qilishi misollar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: fransuz tili, fe'l zamonlari, grammatik zamon, aspekt, matn, kontekst, semantika, funksional xususiyat, narrativ nutq.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются функциональные особенности глагольных времён французского языка в формировании содержания текста. Глагольные времена являются важным грамматическим средством, выражающим не только время совершения действия, но также его продолжительность, завершённость, повторяемость, последовательность и соотношение с другими действиями в речи. В исследовании рассматриваются функции основных глагольных времён, таких как présent, passé composé, imparfait, plus-que-parfait и futur simple, в структуре текста. Кроме того, на конкретных примерах показано, что одна и та же глагольная форма в различных контекстах может приобретать разные семантические и функциональные значения.

Ключевые слова: французский язык, глагольные времена, грамматическое время, аспект, текст, контекст, семантика, функциональная особенность, нарративная речь.

ABSTRACT

This article analyzes the functional features of French verb tenses in shaping the meaning of a text. Verb tenses are important grammatical means that express not only the time of an action, but also its duration, completion, repetition, sequence, and relationship with other actions in discourse. The study examines the functions of the main French verb tenses, including présent, passé composé, imparfait, plus-que-parfait, and futur simple, within the structure of a text. In addition, specific examples demonstrate that the same verb form may acquire different semantic and functional meanings depending on the context.

Keywords: French language, verb tenses, grammatical tense, aspect, text, context, semantics, functional features, narrative discourse.

Fransuz tilining grammatik tizimida fe'l zamonlari alohida o'rin egallaydi. Fe'l orqali ifodalangan harakat yoki holatning qachon sodir bo'lishini ko'rsatish bilan birga, uning davomiyligi, tugallanganligi, takroriyligi va boshqa harakatlarga nisbatan vaqt jihatidan munosabati ham ifodalanadi. Shu sababli fransuz tilidagi fe'l zamonlarini faqat grammatik kategoriya sifatida emas, balki matn mazmunini shakllantiruvchi muhim funksional vosita sifatida o'rganish muhimdir. Matn tarkibida fe'l zamonlarining

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

tanlanishi tasodifiy emas. Muallif yoki so‘zlovchi ma’lum bir zamon shaklidan foydalanish orqali voqeaning vaqtini, harakatning xarakterini va voqealar o‘rtasidagi munosabatni belgilaydi. Masalan, fransuz tilida passé composé ko‘pincha o‘tgan va tugallangan voqeani ifodalash uchun ishlatilsa, imparfait davom etayotgan, takrorlangan yoki voqeaning fonini tashkil etuvchi harakatni ifodalashi mumkin. Biroq bu ikki zamonning vazifasi faqat “tugallangan” va “tugallanmagan” harakatni ajratish bilan cheklanmaydi. Ularning real ma’nosi ko‘p jihatdan kontekst va matn tuzilishiga bog‘liq.

Shu jihatdan fransuz tilidagi fe’l zamonlarining funksional xususiyatlarini o‘rganish zamonaviy fransuz tilining grammatik imkoniyatlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

1. Fransuz tilida fe’l zamonlarining grammatik tizimi Fransuz tilida fe’l zamonlari harakatning nutq momentiga nisbatan vaqtini ifodalashga xizmat qiladi. An’anaviy grammatik tasnifda zamonlar présent, passé, futur kabi asosiy vaqt shakllariga ajratiladi. Ushbu shakllar o‘z navbatida sodda va murakkab zamonlarga bo‘linadi.

Masalan:

Pésent: Je travaille à l’université.

Passé composé: J’ai travaillé hier.

Imparfait: Je travaillais quand tu es arrivé.

Plus-que-parfait: J’avais déjà travaillé avant cette réunion.

Futur simple: Je travaillerai demain.

Ushbu gaplarning har birida fe’l shakli faqat vaqtni emas, balki harakatning matndagi funksiyasini ham belgilaydi. Présent fransuz tilida hozirgi vaqtdagi harakatni ifodalash bilan birga, umumiy haqiqat, odatiy harakat va ba’zan tarixiy voqealarni ifodalash uchun ham ishlatiladi. Masalan:

La Terre tourne autour du Soleil.

Bu gapda présent muayyan vaqt bilan chegaralanmagan umumiy haqiqatni ifodalaydi. Badiiy yoki tarixiy matnlarda esa présent voqeani o‘quvchiga yanada yaqinlashtirish vazifasini bajarishi mumkin: En 1789, le peuple français prend la Bastille.

Bu holatda tarixiy présent o‘tmishda sodir bo‘lgan voqeani go‘yoki hozir sodir bo‘layotgandek tasvirlash imkonini beradi.

Demak, fe’l zamonining funksiyasi faqat grammatik vaqtni belgilashdan iborat emas. U matnning kommunikativ va mazmuniy tashkil etilishida ham ishtirok etadi.

2. Passé composé va imparfaitning matn mazmunini shakllantirishdagi o‘rni Fransuz tilidagi narrativ matnlarda passé composé va imparfait alohida ahamiyatga ega. Ushbu ikki zamon ko‘pincha bir matn doirasida birgalikda qo‘llanadi va turli funksiyalarni bajaradi.

[19/09/2026 22:27] Nargiza Alisherovna : Passé composé odatda o‘tgan zamonda sodir bo‘lgan va matnning asosiy voqealar zanjirini tashkil qiluvchi harakatlarni ifodalashda ishlatiladi.

Masalan: Hier, je suis allé à Paris. J’ai rencontré mon ami et nous avons visité le musée.

Bu misolda suis allé, ai rencontré, avons visité fe’l shakllari voqealarning ketma-ketligini ko‘rsatadi. Har bir harakat keyingi voqeaga o‘tishni ta’minlaydi.

Imparfait esa ko‘pincha voqeaning fonini, holatni, tasvirni, odatiy yoki davomiy harakatni ifodalaydi: Il faisait froid et les rues étaient presque vides.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bu gapda faisait va étaient fe'llari asosiy voqeani emas, balki voqea sodir bo'layotgan sharoitni tasvirlaydi. Ikki zamonning birgalikdagi qo'llanishi matnning mazmuniy tuzilishini aniq ko'rsatadi: Il pleuvait quand Paul est sorti de la maison.

Bu yerda pleuvait — imparfait — davom etayotgan fon harakatini, est sorti — passé composé esa asosiy voqeani bildiradi.

Shunday qilib, fe'l zamonlari matnda asosiy voqea va uning foni o'rtasidagi munosabatni yaratadi.

3. Plus-que-parfaitning matndagi funksional xususiyatlari

Fransuz tilidagi plus-que-parfait o'tgan zamondagi boshqa bir voqeadan oldin sodir bo'lgan harakatni ifodalash uchun ishlatiladi. Bu zamon matnda vaqt ketma-ketligini aniq ko'rsatishga yordam beradi.

Masalan: Quand je suis arrivé à la gare, le train était déjà parti.

Ushbu gapda suis arrivé passé composé orqali keyingi voqea sifatida ifodalangan bo'lsa, était parti plus-que-parfait orqali undan oldin sodir bo'lgan harakatni bildiradi.

Demak, plus-que-parfait matnning vaqt strukturasini chuqurlashtiradi. U o'quvchiga voqealar qaysi tartibda sodir bo'lganini tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, ushbu zamon sabab-natija munosabatlarini ham ko'rsatishi mumkin:

Il était fatigué parce qu'il avait beaucoup travaillé.

Bu misolda avait travaillé harakati charchoq holatining sababini ifodalashga xizmat qiladi. Shunday qilib, fe'l zamoni matnning nafaqat vaqt, balki mantiqiy tuzilishiga ham ta'sir qiladi.

4. Futur simple va matnning vaqt istiqbolini shakllantirish Futur simple kelajakdagi harakat va voqealarni ifodalashning asosiy vositalaridan biridir. Uning matndagi funksiyasi faqat kelajak vaqtni ko'rsatish bilan cheklanmaydi. Futur simple reja, taxmin, va'da yoki kelajakdagi ketma-ketlikni ifodalashga ham xizmat qiladi.

Masalan: Demain, je partirai à Paris et je visiterai plusieurs musées.

Bu yerda partirai va visiterai fe'llari kelajakdagi voqealar ketma-ketligini ifodalamoqda.

Ilmiy va publitsistik matnlarda futur simple ba'zan taxminiy yoki kutilayotgan natijani ifodalashi mumkin: Cette évolution aura des conséquences importantes pour la société.

Bu gapda aura kelajakdagi ehtimoliy natijani ko'rsatadi. Shu sababli futur simple matnda kelajak istiqbolini yaratish, voqealarni oldindan ko'rsatish va muallifning kelajak haqidagi fikrini ifodalash imkonini beradi.

5. Fe'l zamonlari va kontekst o'rtasidagi munosabat Fransuz tilida fe'l zamonining ma'nosini to'liq anglash uchun uni kontekstdan ajratib o'rganish yetarli emas. Bir xil zamon turli kontekstlarda turlicha funksiyani bajarishi mumkin.

Masalan, présent quyidagi gaplarda turli ma'nolarga ega: Je travaille à l'université.

Bu gap odatiy yoki hozirgi holatni ifodalashi mumkin.

Attention, le professeur arrive !

Bu yerda présent ayni vaqtda sodir bo'layotgan harakatni bildiradi.

En 1789, la Révolution française commence.

Bu misolda esa présent tarixiy voqeani jonli tasvirlash uchun ishlatilgan.

Demak, grammatik zamonning funksional ma'nosi faqat fe'l shaklining o'zi bilan belgilanmaydi. Gapning umumiy mazmuni, vaqt ko'rsatkichlari, boshqa fe'l shakllari va kommunikativ vaziyat ham muhim rol o'ynaydi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bu holat fransuz tilini xorijiy til sifatida o'rganayotgan talabalar uchun ham muhimdir. Fe'l zamonlarini faqat qoidalar asosida yodlash o'rniga, ularning real matndagi funksiyalarini tahlil qilish grammatik kompetensiyani rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris: Presses Universitaires de France, 2018.
2. Grevisse M., Goosse A. Le Bon Usage. Bruxelles: De Boeck Supérieur, 2016.
3. Wilmet M. Grammaire critique du français. Bruxelles: De Boeck, 2010.
4. Charaudeau P. Grammaire du sens et de l'expression. Paris: Hachette, 1992.
5. Benveniste É. Problèmes de linguistique générale. Paris: Gallimard, 1966.
6. Maingueneau D. Le discours littéraire. Paris: Armand Colin, 2014.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.